TURIZM XIZMATLARI ORQALI IQTISODIY O‘SISHNI TA’MINLASHNING ASOSIY OMILLARI

Aminov Jonibek Boxodirovich
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti mustaqil izlanuvchi
https://doi.org/10.5281/zenodo.21298810

Annotatsiya. *Mazkur maqolada turizm xizmatlari orqali iqtisodiy o‘sishni ta’minlashning asosiy omillari tahlil qilingan. Turizm xizmatlarining hududiy iqtisodiyotga ta’siri, bandlikni oshirish, infratuzilmani rivojlantirish, investitsiyalarni jalb qilish, xizmatlar eksportini kengaytirish va mahalliy tadbirkorlikni faollashtirishdagi roli yoritilgan. Tadqiqotda turizm xizmatlarining iqtisodiy o‘sishga ta’sir etuvchi omillari tizimlashtirilib, ularning natijaviy ko‘rsatkichlarga ta’siri jadval va sxemalar asosida ochib berilgan. Shuningdek, turizm xizmatlarini rivojlantirish orqali hududiy iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash bo‘yicha ustuvor yo‘nalishlar asoslab berilgan.*
Kalit so‘zlar: *turizm xizmatlari, iqtisodiy o‘sish, hududiy rivojlanish, bandlik, investitsiya, infratuzilma, xizmatlar bozori, turizm multiplikatori, raqobatbardoshlik.*
Аннотация. *В данной статье проанализированы основные факторы обеспечения экономического роста за счет туристических услуг. Освещены влияние туристических услуг на региональную экономику, их роль в повышении занятости, развитии инфраструктуры, привлечении инвестиций, расширении экспорта услуг и активизации местного предпринимательства. В исследовании систематизированы факторы, влияющие на экономический рост через туристические услуги, а также раскрыто их воздействие на результирующие показатели на основе таблиц и схем. Кроме того, обоснованы приоритетные направления обеспечения региональной экономической устойчивости посредством развития туристических услуг.*
Ключевые слова: *туристические услуги, экономический рост, региональное развитие, занятость, инвестиции, инфраструктура, рынок услуг, туристический мультипликатор, конкурентоспособность.*
Abstract. *This article analyzes the main factors for ensuring economic growth through tourism services. It highlights the impact of tourism services on the regional economy, including their role in increasing employment, developing infrastructure, attracting investments, expanding service exports, and stimulating local entrepreneurship. The study systematizes the factors influencing economic growth through tourism services and reveals their impact on outcome indicators based on tables and diagrams. In addition, priority directions for ensuring regional economic sustainability through the development of tourism services are substantiated.*
Keywords: *tourism services, economic growth, regional development, employment, investment, infrastructure, service market, tourism multiplier, competitiveness.*

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida xizmatlar sohasi eng tez rivojlanayotgan tarmoqlardan biri bo‘lib, unda turizm xizmatlari alohida o‘rin egallaydi. Turizm nafaqat aholining dam olish va madaniy-ma’rifiy ehtiyojlarini qondirish vositasi, balki iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantiruvchi muhim tarmoq sifatida namoyon bo‘lmoqda. Turizm xizmatlari mehmonxona xo‘jaligi, transport, umumiy

ovqatlanish, savdo, madaniyat, ko‘ngilochar xizmatlar, aloqa va boshqa turdosh tarmoqlar bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, iqtisodiyotda multiplikativ samara yuzaga keltiradi.

Turizm xizmatlari orqali iqtisodiy o‘sishni ta’minlash masalasi ayniqsa hududiy rivojlanish nuqtayi nazaridan muhimdir. Hududning tabiiy-geografik salohiyati, tarixiy-madaniy merosi, milliy urf-odatlari, gastronomik imkoniyatlari va transport qulayligi turistik xizmatlarni rivojlantirish uchun mustahkam asos bo‘lib xizmat qiladi. Bunday resurslardan oqilona foydalanish natijasida turistlar oqimi ortadi, xizmatlarga bo‘lgan talab kengayadi, bu esa bandlik, daromad, byudjet tushumlari va investitsiya hajmining o‘sishiga olib keladi.

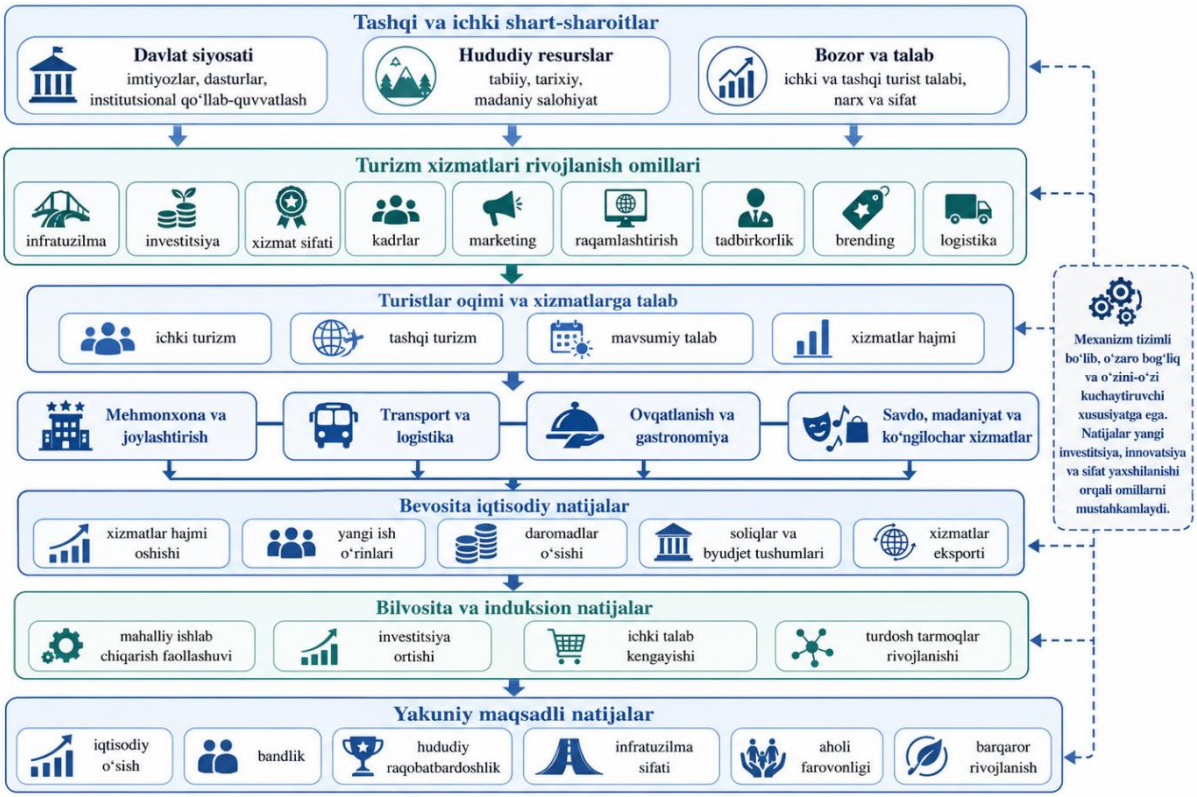
Turizm xizmatlarining iqtisodiy o‘sishga ta’siri bir nechta kanallar orqali namoyon bo‘ladi. Birinchidan, turistlar tomonidan sarflanadigan mablag‘lar bevosita daromad manbai hisoblanadi. Ikkinchidan, turizm bilan bog‘liq turdosh tarmoqlar faollashadi. Uchinchidan, turizm sohasida yaratilgan daromadlar ichki talabni kengaytiradi va yangi iqtisodiy faollikni yuzaga keltiradi. Shu jihatdan turizm xizmatlari iqtisodiy o‘sishning bevosita va bilvosita omili sifatida qaraladi.

1-jadval. Turizm xizmatlari orqali iqtisodiy o‘sishni ta’minlashning asosiy omillari

№	Asosiy omillar	Mazmuni	Iqtisodiy o‘sishga ta’siri
1	Turistik resurslar salohiyati	Tabiiy, tarixiy, madaniy va rekreatsion obyektlarning mavjudligi	Turistlar oqimini oshiradi
2	Infratuzilma rivojlanganligi	Yo‘l, transport, mehmonxona, aloqa, internet va servis xizmatlari	Xizmatlar sifati va qulayligini oshiradi
3	Investitsiyalar hajmi	Turizm obyektlari va xizmatlar sohasiga yo‘naltirilgan mablag‘lar	Yangi quvvatlar va ish o‘rinlari yaratadi
4	Xizmatlar sifati	Mehmondo‘stlik, servis darajasi, xavfsizlik, standartlar	Turistlar qoniqishini va takroriy tashrifni oshiradi
5	Marketing va brending	Reklama, hududiy brend, raqamli targ‘ibot, onlayn platformalar	Talabni kengaytiradi va bozorga chiqishni osonlashtiradi
6	Kadrlar salohiyati	Malakali gidlar, menejerlar, servis xodimlari mavjudligi	Xizmat ko‘rsatish samaradorligini oshiradi
7	Davlat qo‘llab-quvvatlashi	Imtiyozlar, dasturlar, subsidiyalar, institutsional yordam	Tarmoq barqaror rivojlanishini ta’minlaydi
8	Mahalliy tadbirkorlik faolligi	Oilaviy mehmon uylari, hunarmandchilik, gastronomik xizmatlar	Daromad va bandlikni ko‘paytiradi
9	Raqamli texnologiyalar	Onlayn bronlash, raqamli to‘lovlar, axborot platformalari	Bozor samaradorligini va tezkorlikni oshiradi

1-jadvaldan ko‘rinadiki, turizm xizmatlari orqali iqtisodiy o‘sishni ta’minlash ko‘p omilli jarayon hisoblanadi. Mazkur omillar ichida turistik resurslar salohiyati, infratuzilma, investitsiyalar va xizmatlar sifati eng asosiy tayanch omillar sifatida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, resurslarning mavjudligi turizmni boshlang‘ich asos bilan ta’minlasa, infratuzilma va investitsiyalar uni iqtisodiy natijaga aylantiradi. Shu bilan birga, marketing, kadrlar salohiyati va raqamli texnologiyalar talabni

kengaytirib, xizmatlar bozorining samaradorligini oshiradi. Demak, iqtisodiy o‘sishni ta’minlash uchun ushbu omillarni alohida emas, balki o‘zaro bog‘liq tizim sifatida rivojlantirish zarur.

1-rasm. Turizm xizmatlari orqali iqtisodiy o‘sishni ta’minlashning murakkab mexanizmi

Mazkur rasmda turizm xizmatlari orqali iqtisodiy o‘sishni ta’minlashning ko‘p bosqichli va murakkab mexanizmi aks ettirilgan. Unda avvalo tashqi va ichki shart-sharoitlar – davlat siyosati, hududiy resurslar va bozor talabi – boshlang‘ich asos sifatida ko‘rsatilgan. Ushbu omillar negizida turizm xizmatlarini rivojlantiruvchi omillar shakllanadi. Keyingi bosqichda turistlar oqimi va xizmatlarga talab ortadi, bu esa mehmonxona, transport, gastronomiya, savdo va madaniy xizmatlar faollashuviga olib keladi. Natijada bevosita iqtisodiy samara, ya’ni xizmatlar hajmining ortishi, ish o‘rinlari yaratilishi, daromad va byudjet tushumlarining ko‘payishi yuzaga keladi. Shundan so‘ng bilvosita va induksion natijalar – mahalliy ishlab chiqarishning faollashuvi, ichki talabning kengayishi va investitsiyalarning oshishi – shakllanadi. Yakunida esa iqtisodiy o‘sish, hududiy raqobatbardoshlik va aholi farovonligi ta’minlanadi. Demak, turizm xizmatlari iqtisodiy o‘sishga ko‘p darajali va tizimli ta’sir ko‘rsatadi.

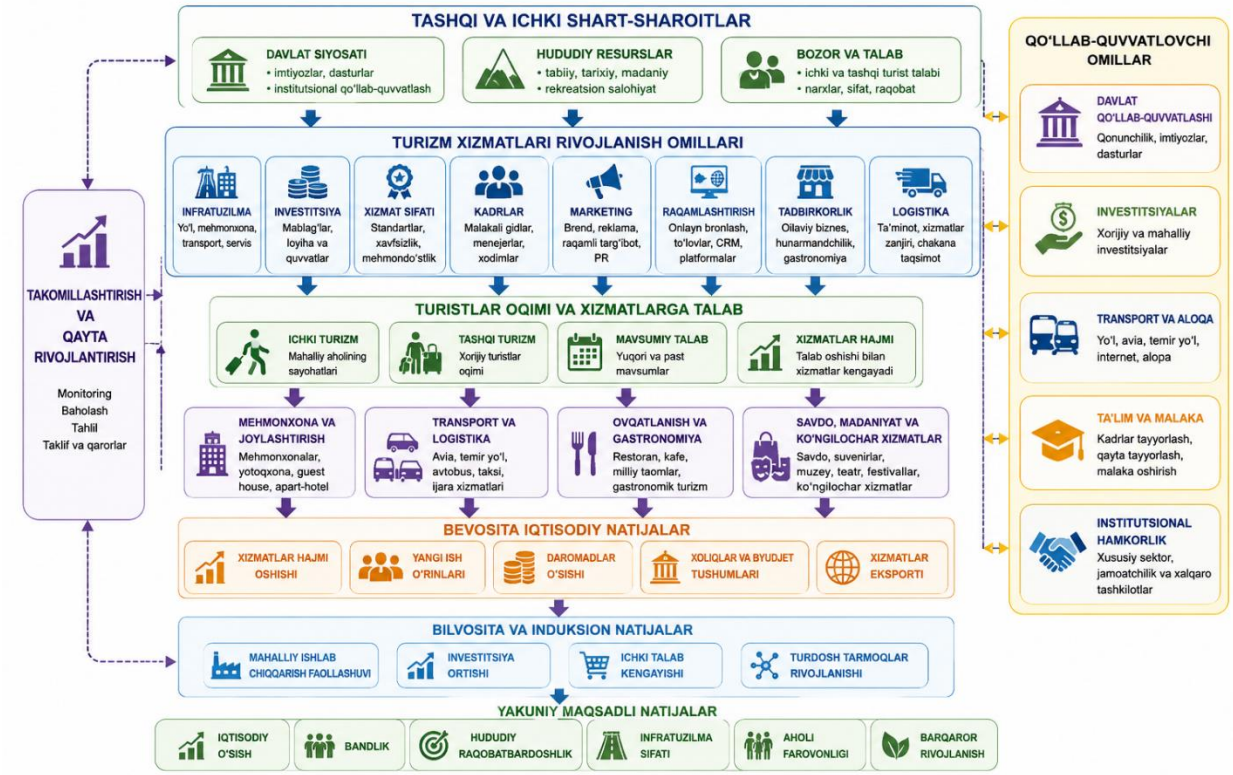
2-jadval

Turizm xizmatlarining iqtisodiy natijalarga ta’sir kanallari

№	Ta’sir kanali	Amalga oshish shakli	Natijaviy ko‘rsatkich
1	Bevosita ta’sir	Turistlar xarajatlari, xizmatlardan tushum	Xizmatlar hajmi, tushum
2	Bandlik ta’siri	Yangi ish o‘rinlari yaratish	Ishsizlik darajasining pasayishi
3	Fiskal ta’sir	Soliqlar, yig‘imlar, turistik to‘lovlar	Byudjet tushumlari
4	Investitsion ta’sir	Mehmonxona, servis, transportga investitsiyalar	Asosiy kapital o‘sishi

5	Multiplikativ ta’sir	Turdosh tarmoqlar faollashuvi	Mahalliy ishlab chiqarish o‘sishi
6	Eksport ta’siri	Xorijiy turistlar sarflari	Xizmatlar eksporti ko‘payishi
7	Hududiy ta’sir	Infratuzilma va brend rivoji	Raqobatbardosh hudud shakllanishi

Ikkinchi jadval turizm xizmatlarining iqtisodiyotga ta’siri alohida yo‘nalishlar bo‘yicha namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi. Eng avvalo, bevosita ta’sir turistlar xarajatlari bilan bog‘liq bo‘lsa, bandlik va fiskal ta’sirlar makroiqtisodiy natijalarni shakllantiradi. Investitsion va multiplikativ ta’sirlar esa uzoq muddatli iqtisodiy o‘sishning muhim sharti hisoblanadi. Ayniqsa, xorijiy turistlar oqimi xizmatlar eksportini kuchaytirib, hududga valyuta tushumlarini olib kiradi. Shu bilan birga, turizm hududiy rivojlanish omili sifatida ham muhim bo‘lib, u hududning raqobatbardoshligini oshiradi.

2-rasm. Turizm xizmatlari asosida iqtisodiy o‘sishni ta’minlashning ustuvor yo‘nalishlari

Ikkinchi rasm turizm xizmatlari orqali iqtisodiy o‘sishni ta’minlashning ustuvor amaliy yo‘nalishlarini aks ettiradi. Ushbu yo‘nalishlar orasida infratuzilmani modernizatsiya qilish va xizmatlar sifatini oshirish asosiy o‘rin tutadi. Chunki turistik talabning shakllanishi va turistlar qoniqishi bevosita ushbu omillarga bog‘liq. Shuningdek, raqamli marketing va onlayn platformalar turistik bozorga chiqishni osonlashtiradi. Investitsiyalarni keng jalb qilish yangi obyektlar va xizmat turlarini yaratish imkonini beradi. Mahalliy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash va kadrlar salohiyatini oshirish esa turizm xizmatlarining hududiy iqtisodiyotga integratsiyasini kuchaytiradi. Natijada turizm xizmatlari iqtisodiy o‘sishning real drayveriga aylanadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, turizm xizmatlari orqali iqtisodiy o‘sishni ta’minlash ko‘plab omillarning uyg‘un va tizimli rivojlanishini talab qiladi. Turistik resurslar salohiyati, infratuzilma,

investitsiyalar, xizmatlar sifati, marketing, kadrlar salohiyati, davlat qo‘llab-quvvatlashi va raqamli texnologiyalar ushbu jarayonning asosiy omillari hisoblanadi.

Turizm xizmatlarining iqtisodiy o‘sishga ta’siri bevosita daromadlar, bandlik, byudjet tushumlari va xizmatlar eksportining ortishida namoyon bo‘ladi. Bilvosita esa turdosh tarmoqlar rivojlanadi, mahalliy ishlab chiqarish faollashadi va hududiy iqtisodiy raqobatbardoshlik ortadi. Shu bois turizm xizmatlarini rivojlantirish davlat va hududiy iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Lane B. What is rural tourism? // Journal of Sustainable Tourism. – 1994. – Vol. 2, Issue 1-2. – P. 7-21.
2. Dwyer L., Forsyth P., Spurr R. Evaluating tourism’s economic effects: new and old approaches // Tourism Management. – 2004. – Vol. 25, Issue 3. – P. 307-317.
3. Ritchie J.R.B., Crouch G.I. The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective. – Wallingford: CABI Publishing, 2003.
4. Crouch G.I. Modelling destination competitiveness. – Gold Coast: CRC for Sustainable Tourism, 2007.
5. Aliyeva M.T. Turistik mamlakatlar iqtisodiyoti. – Toshkent: TDIU, 2007.
6. Eshtayev A.A. Globallashuv sharoitida turizm industriyasini boshqarishning marketing strategiyasi. – Samarqand, 2019.
7. O‘zbekiston Respublikasining “Turizm to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
8. O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi rasmiy ma’lumotlari.
9. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma’lumotlari.